

TTB, 2025 yılı 14 Mart Haftası etkinliklerine erken sayılabilecek bir tarihte başladı. Ve "Başka Bir Sağlık Sistemi Mümkün" başlığındaki 14 Mart programı ülkenin dört bir yanındaki tabip odalarının desteği ve hekimlerin katılımıyla devam ediyor. Gerek bu toplantılardan çıkacak sonuçlar gerekse TTB'nin özellikle 1980'li yılların sonundan bugünlere kadar bilimsel yöntem ve tarihsel deneyimler ışığında üretip savunduğu sağlıklı bir toplum hedefi için "toplumcu sağlık sistemi"nin finansmandan emek gücüne, örgütlenmeden hizmet sunumuna kadar, ortaklaşan ilkelerini kamuoyu ile paylaşacak.

Yirmi birinci yüzyıl kapitalist dünyasında kıt'alar, ülkeler ve toplumsal sınıflar arasında var olan ekonomik ve kaynak bölüşümündeki adaletsizlikler ve eşitsizlikler her geçen gün daha da artıyor, derinleşiyor. Bu nedenle, günümüzde neredeyse olağan kabul edilen ve toplumların geniş kesimlerine yayılan açlık ve yoksulluk kişilerin ve toplumların sağlıklı olmasının önündeki en önemli engellerden birisidir. Yirminci yüzyıl kapitalizminde hükümetlerin toplumsal rızanın üretilmesinde en önemli araç olarak kullandığı refah artışının uzun zamandır yerinde yeller esiyor. Günümüz kapitalizminde, bunun yerine mobingden baskıya, baskıdan işkenceye, işkenceden savaşa kadar değişen şiddet biçimleri kullanılıyor. Böylesi bir dönemde, yalnızca sağlık hizmetleri sunumuyla sağlıklı bireylerin ve sağlıklı bir toplumların mümkün olamayacağı daha da görünür oluyor.

O nedenle, TTB'nin "başka bir sağlık sistemi" önerisi, zorunlu olarak eşitlikçi, özgürlükçü, demokratik ve her türden şiddetten arınmış barış içindeki bir toplumsal yaşantı talebine dayanma-

lı, bu kapsamdaki bir öncelikle başlamalıdır. İkinci aşamadaki zorunluluk, toplumun bütün üyelerine asgari düzeyde de olsa yeterli ve dengeli beslenme, sağlıklı konut, temiz içme ve kullanma suyu, eğitim ve ilaç, tıbbi teknoloji de dahil olmak üzere sağlık hizmetlerinin pirim, katılım payı vb. herhangi bir ödeme talep edilmeden kamu tarafından sağlanabilmesidir. Sağlık sigorta pirimi ödemeye dayalı finansman modeli (Bismarck modeli), ister neoliberal kamu sağlık sigorta sistemi (Sağlıkta Dönüşüm Sistemi) kapsamında olsun yaşayabilmek için emek gücünü satmak zorunda olanların sömürü oranını artıran bir finansman modelidir. Bunun için sağlık hizmetlerinin kamu tarafından parasız olarak sunulmasını sağlayamaz. TTB'nin 40 yılı aşan bir süredir hemen tüm ortamlarda dile getirdiği "parasız sağlık hizmeti" talebinin bugünün koşullarında da korunabilmesi için modelin vazgeçilmez finansmanın bütünüyle kârın, faizin ve rantın öncelikle vergilendirildiği, çok kazandıran çok ve doğrudan vergilendirmeyedayalı "genel bütçeden" (Beveridge modeli) sağlanmasıdır.

Türkiye'de, Temmuz 2007 genel seçimlerinden günümüze, pek çok alanda geriye-tersine dönüşümlerin yaşandığına tanık oluyoruz. Bunlardan birisi, 2008 ilk aylarından itibaren dönemin başbakanı Recep T. Erdoğan tarafından sıklıkla dile getirilen: "Doğura bildiğiniz kadar doğurun..... Çocuğu veren rızkını da verir" sözleriyle hedeflenenekte olan nüfus politikalarıydı. Bu ifadeler, Türkiye'de 2008 yılı itibarıyla antinatalist (nüfusun azaltılmasına yönelik) nüfus politikalarının terk edilip, yerine pronatalist (nüfusun artırılmasına yönelik) nüfus politikalarının uygulanmak istendiğinin ilk habercisiydi. Neyin pahasına?

Pek çok araştırmada annenin doğurganlık örüntüsü ile bebek ve çocuklarının hayatta kalma olasılıkları arasında ilişki olduğu ortaya konmuştur. Bu bulgulardan birisi, anneleri daha önce çok sayıda doğum yapmış olan bebek ve çocukların daha yüksek ölüm riskine maruz kaldıklarıdır. Yüksek doğum sırası, üç veya daha fazla doğum yapıldıktan sonra doğan bebekler için kullanılmaktadır. Araştırmalar sonucunda elde edilen bir diğer bulgu ise ilk doğumlar arasında ölüm hızlarının daha sonraki doğumlara oranla daha yüksek olabileceğidir. Bununla birlikte bu doğumların kaçınılabilecek doğumlar olmadığı da bilinmektedir. O nedenle, konuyla ilgili çalışmalar kaçınılabilecek doğumları konu almakta ve bu alanda yaşananları ortaya koyup, bunlar engellenebildiğinde toplumun kazanacakları üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Çok doğumun (dört ve üzeri) bebek ölümleriyle ilişkisi Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları kapsamında da sorgulanmıştır. 1968-2018 yılları arasında her beş yılda bir Türkiye'yi temsil eden örnekler üzerinden gerçekleştirilen bu araştırmalarla yıllardır ulaşılan bilgilere göre, annenin ikinci-üçüncü doğumu ile dördüncü ve yedinci ve sonrası doğumları arasında bebeklerin ölme riski yönünden farklılık olduğu ve doğum sırası arttıkça bebeğin bir yaşından önce ölme riskinin de arttığı ortaya konmuştur.

Resmî Gazete'de 25 Aralık 2024 tarihinde yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'yle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde "Nüfus Politikaları Kurulu" kuruldu, yapısı, görev ve yetkileri belirlendi. Toplam 12 üyesi arasında sağlık ve demografi alanlarından kimse yokken din, ekonomi ve iletişim alanlarından üyelerin

varlığı dikkat çekiyor. Kurul'un öne çıkan görevi doğurganlığın azalmasını önlemek, azalmışsa artmasını sağlamak. Bu görev kararnamede; "Demografik yapıda meydana gelen değişimler ile doğurganlık oranının azalmasına neden olan faktörleri ve bunların ortaya çıkardığı sonuçları kapsamlı olarak incelemek ve gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamak." ile "Doğurganlık hızının nüfusun yenilenme seviyesinin üzerinde tutulması ..." cümleleriyle tanımlanmıştır.

Nüfus Politikaları Kurulu'na verilen yetkiyle, 24 Mayıs 1983 tarihli, 2827 sayılı Nüfus Planlaması Hakkında Yasa'nın hükümleri doğrudan çelişiyor. Çünkü, 2024 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'yle Türkiye'de 1965 yılına kadar uygulamada olan pronatalist nüfus politikalarına geri dönüldüğü resmen ilan edilmiş oluyor. Oysa, 1965 yılında uygulamaya giren 557 sayılı Nüfus Planlaması Hakkında Yasa ile antinatalist nüfus politikalarının uygulanmasına geçildi. Bu tarihten 18 yıl sonra da 2827 sayılı Yasa ile "istenmeyen gebeliklerin sonlandırılabilmesi, sterilizasyon ve kastrasyon" ile ilgili düzenlemeler getirilerek "kişilerin istedikleri sayıda ve istedikleri zaman çocuk sahibi olmaları" olarak tanımlanan aile planlaması, bilimsel bilgilere dayalı olarak düzenlenen üreme sağlığına yönelik modern yöntemlerin kullanılmasının ve uygulanmasının önündeki engeller kaldırıldı. Bu düzenlemeyle eş zamanlı olarak, "aile planlaması hizmetleri"nin sunumunda birinci basamak sağlık kurumlarına (sağlık ocağı, ana çocuk sağlığı ve aile planlaması merkezleri) aktif olarak yer verilmesiyle de Türkiye'de anne ve bebek sağlığının geliştirilmesi ve korunmasına yönelik önemli bir adım atılmış ve 2007 yılına kadar çok önemli gelişmeler de sağlanmıştır.

Dünyada aile planlaması hizmetlerinde karşılanmamış gerek-

sinimlerin azaltılmasına yönelik çalışmalar ve düzenlemeler yaygın olarak uygulanmaktadır. Buna karşın, AKP hükümetleri döneminde özellikle aile planlaması alanında kamu tarafından sunulan sağlık hizmeti fiili olarak azaltılmış, öncesinde kamu sağlık kurumlarında düzenli bir hizmet olarak sunulan istenmeyen gebeliklerin sonlandırılması (kürtaç) neredeyse yasaklanma düzeyinde uygulanmamaya başlanmıştır. Rahim içi araç, hap, kondom vb. gebeliği önleyici modern tekniklerin gereksinim sahiplerine ulaştırılabilmesi yönündeki ödevler neredeyse bütünüyle terkedilmiştir. Öyle ki, Türkiye genelini temsil eden en son araştırmanın verilerine göre 2013-2018 tarihleri arasında evli kadınların yüzde 12'sinin aile planlaması gereksiniminin karşılanmadığı saptanmıştır. Oysa bu, 2008-2013 yıllarında yalnızca yüzde altı ile sınırlıydı. Sorunu yaşayan evli kadınların payı iki katına çıkmıştır.

Bu bilimsel bilgiler ışığında, Nüfus Politikaları Kurulu eliyle uygulamaya konacak politikalar ve hükümetin bununla uyumlu hizmet sunum tercihleri anne ve bebek sağlığıyla ilgili risklerin yanında, yaşamlarıyla ilgili riski de artıracaklarını öngörmek gerekir ve böylece bir sorunun ortaya çıkmaması için gereğini yapabilmek gerekir. Türkiye'de çok uzun zamanda, büyük emek ve kaynak ayırarak, binlerce sağlık emekçisinin dağ, bayır, yaz, kış demeden özveriyle çalışmasıyla sağlanan anne ve bebek sağlığındaki gelişmeler AKP hükümetlerinin bu tutumuna terk edilmemelidir. TTB öncelikle, uzmanlık dernekleri, sağlık meslek örgütleri ve sendikalarla birlikte uygulamanın "nasıl bir toplumsal sağlık sorununa neden olabileceğini" hekimlere, sağlık emekçilerine, kadın hareketine-örgütlerine ve topluma anlatabilmelidir. Eş zamanlı olarak, yine bu yapılarla birlikte, ana mu-

halefet partisi başta olmak üzere, tüm "muhalif" partilerin gerekli yasal girişimler başta olmak üzere, söz konusu uygulamanın iptali için somut çaba içinde olmalarını sağlayabilmelidir.

Bu sayımızda, öncelikle dosya editörlüğünü, dergimizin Araştırma Danışma Kurulu üyesi de olan Şevkat Bahar Özvarış arkadaşımızın gerçekleştirdiği "Kadına Yönelik Şiddet ve Sağlık" başlıklı dosyanın önceki sayıda sayfa sınırlılığı nedeniyle yer veremediğimiz dört makaleden oluşan ikinci bölümünü paylaşacağız. Dosya yazılarının yanı sıra, Meral Timurtaş ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilen "Sağlık Verilerinin Gizliliği, Güvenliği ve Erişilebilirliğine Dair Yasal Düzenlemeler: Kanada, İngiltere ve Türkiye Karşılaştırması" ve Emre Kırmızıtaş'ın doktora tezinden hazırladığı "Sağlıkta Dönüşüm Programı ile Diş Hekimlerinin Değişen Çalışma İlişkileri ve Koşulları Üzerine Bir İnceleme" başlıklı araştırma makalelerini sizlere sunuyoruz. Bizleri gebelik döneminde teratojenite açısından değerlendirmeleri hedefleyen bir pilot çalışmadan haberdar eden İlknur Erköseoğlu ve arkadaşları tarafından hazırlanmış "Teratojenite Bilgi Servislerinin Sağlık Hizmet Sunumundaki Yeri" başlıklı makale de sayımızda yer aldı. F. Ayşın Koçak Turhanoglu ve Hatice Yeşildal'ın; sinema filmlerinde depreme ilişkin sağlık ve sosyal sorunların nasıl hatırlatıldığını, toplumsal deprem hafızası ve toplumsal dayanıklılık ilişkisi bağlamında sosyolojik olarak ele aldığı "Toplumsal Deprem Hafızası ve Toplumsal Dayanıklılık: Türkiye'de Beyazperdede Deprem İzi Sürmek" başlıklı makale ile bu sayımızda ilk defa yer vereceğimiz "Editör'e Mektup" başlığında Eray Öntaş'ın "Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2023 Haber Bülteni'nin Kızamık ve Aşı Verisi Üzerine Düşündükleri" başlıklı yazısı sayımızın son yazıları.

Umut ve dayanışmayla...